Aydın Mədətoğlu
Bizim yazar

Qazi Mustafa Kamal Paşa-Atatürk

əvvəli ötən saylarımızda

meydana gətirdiyi çətinliklərlə qarşı-qarşıya qalmışsa da Osmanlı borcları haqqında 1932-ci ildə Parisdə Fransa ilə anlaşmaya nail olmuş, 9 fevral 1934-cü ildə Yunanıstan, Yuqoslaviya və Ru-

"Kommunizm ictimai bir məsələdir. Məmləkətimizin halı, ictimai şəraiti, dini və milli ənənələrin güclü olması Rusiyadakı kommunizmin bizə tətbiqinə müsaid olmadığı qənaətini təyin edən bir mahiyyətdədir... Hətta rusların müttəfiqləri də bizim üçün bu həqiqətin sübutuna qail bulunurlar. Bizim rus-

üçün bir manevr olduğunu qəbul etməmək dünya məsələlərini çox dar bir gözlüklə görmək olardı" (Bax: M.Ə.Rəsulzadə, Azərbaycan Cümhuriyyəti, Bakı 1990, səh.88).

"Kamalizm"in əsas məqsədi Türk millətini yüksəltmək, onu inkişaf etmiş xalqlar səviyyəsinə qaldırmaq-

Türk dünyası içinə düşdüyü siyasi və mədəni xaosdan qurtulmaq üçün Atatürkün başlatdığı, fəqət sona çatdıra bilmədiyi yolu davam etdirməli, qloballaşmanın yaratmaqda olduğu dağıdıcı təsirlərə qarşı yeni bir siyasi və mədəni dönəm başlatmalıdır. Əks təqdirdə böyük Atatürkün söylədiyi kimi

Yunanlar üzərində qazanılan 9-10 yanvar 1921-ci il birinci İnyönü, 30 mart-1aprel 1921-ci il ikinci İnyönü, 21 avqust-13 sentyabr 1921-ci il Sakarya zəfərləri əlaqəli dövlətləri də Türkiyə ilə müqavilə bağla-

"Milli mədəniyyətin yox olması millətin tarix səhnəsindən silinməsi deməkdir". ... səviyyəsinin üstünə çıxarmalıyız. Bunu Türkün mədəni vəsfini ortaya qoyaraq elmlə, irfanla, çalışmayla yapmalıyız"- deyən Atatürkün bu vəsiyyətini həyata keçirmək XXI əsr Türkünün ən ümdə vəzifəsi olmalıdır.

Atatürk 1937-ci ildə ona məxsus əkin sahələrini dövlət xəzinəsinə, bir hissə daşınmaz əmlaklarını Ankara və Bursa Bələdiyyələrinə bağışlamış, öz şəxsi mirasından yeganə bacısı Makbulə Xanıma, mənəvi övladlığa götürdüyü Afət İnana, Səbihə Gökçənə, Fikriyyəyə, Ulküyə, Nəbiləyə, Ruqiyəyə, Zəhraya və Musa adlı çobana, himayəyə götürdüyü Əbdürrəhim və Ehsan adlı cocuqlara, həmçinin yarat... Türk dili və Türk tarixi Qurumlarına pay ayırmışdı.

... Yaxınlaşan II Dünya müharibəsini öncədən görən Atatürk sülh yolu ilə bölgədə savaşa qarşı önləmlər...

...mağa məcbur etmiş, Fransa Türkiyə ilə 20 oktyabr 1921-ci ildə "Ankara anlaşması" imzalanmış, müqaviləyə əsasən Fransızlar Çuxurova bölgəsindən çəkilmiş, Adana, Mersin, Osmaniyə, Kilis və Antəpi boşaltmış, beləliklə öncə imperialist dövlətlər tərəfindən "Sevr anlaşması" ilə tənzim edilmiş Türkiyənin güney sərhədləri də Türkiyənin lehinə dəyişdirilmişdi.

Türkiyə 1922-ci il yanvar ayında Ukrayna ilə, 23 aprel 1923- cü ildə müttəfiq dövlətlərlə bağladığı "Lozan müqaviləsi" ilə xarici siyasətindəki birinci dövrü uğurla başa çatdırmışdı.

Atatürkün Cümhurbaşqanlığı dövründəki xarici siyasətinin ikinci dövrü 1923-1930-cu illəri əhatə edir. Bu dövrdə Mustafa Kamal Paşa uzun sürən müharibələrdən dağıdılmış ölkəni birləşdirmək, xalqı səfərbər etmək üçün bir sıra inqilabi reformlar həyata keçirməyə başlamış, 28 oktyabr 1923-cü il...

minya ilə "Balkan Birliyi", 20 iyul 1936-cı ildə Montreuksda Bolqarıstan, Fransa, ... ya və Sovet İttifaqı ilə "Boğazlar sözləşməsi"ni, 9 iyul 1937-ci ildə İran, İraq və Əfqanıstanla "Səadabad Paktı"nı imzalamış, 1938-ci ilin sentyabr ayında qurulan bağımsız Xatay Dövləti 29 iyun 1939-cu ildə Xatay Millət Məclisinin qərarı ilə Türkiyəyə birləşdirilmişdi.

Türkiyə Cümhuriyyəti dahi Atatürkün zəkası sayəsində gücləndikcə çevrəsindəki bölgə ölkələri ilə sülh yolunu çözmüş, "ölkədə və dünyada sülh" şüarını yeni Cümhuriyyətin xarici siyasətinin əsasına çevirmiş, 1932-ci ildə Millətlər Cəmiyyətinin üzvü olmuşdu.

Yeni Cümhuriyyəti iqtisadi cəhətdən yüksəltməyə çalışan Atatürk şəxsi təşəbbüs və qarışıq iqtisadiyyatdan daha çox dövlət iqtisadiyyatına ağırlıq verməklə də sosialist bir dövlət qur-... Qərb imperialistlərinə qarşı Sovetlərlə dost...

larla olan münasibət və müqaviləmiz ancaq iki müstəqil dövlətin ittihad və ittifaq ... (Bax: Atatürkün Söylev və Deməçləri, III cilt, səh.51; V cilt, səh.84; II cilt, səh.20).

Atatürkün bolşevik Rusiyası ilə dostluq müqaviləsi bağlamasını sonralar Rusiya imperiyası tərkibində yaşayan Türklərə bir zərbə olduğunu irəli sürən və bunu səhv hesab edən Atatürk təftişçilərinə qarşı hələ vaxtında Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin başçısı olan Məmməd Əmin Rəsulzadə tutarlı cavab verərək

dır. Kamalizm ideologiyasının əsasını bağımsızlıq, milliyyətçilik, cümhuriyyətçilik, ... çilik, sülhsevərlik təşkil edir. Kamalizm imperializmə qarşı mübarizə aparmaq, Türkiyəni çağdaş uyqarlıq səviyyəsinə qaldırmaq deməkdir. Çox təəssüflər olsun ki, sonrakı iqtidarlar Atatürkün bu müqəddəs ilkələrini qoruya bilməmiş, Türkiyəni imperialist dövlətlərdən asılı vəziyyətə salmış, Atatürkün min zəhmət bahasına qurduğu Cümhuriyyət kültürünə qarşı dini, siyasi və ideoloji kültür...

...də Yuqoslaviya, 15 dekabr 1923-cü ildə Albaniya, 18 oktyabr 1925-ci ildə Bolqarıstanla dostluq müqavilələri imzalayaraq Balkan dövlətləri ilə işbirliyi üçün zəmin hazırlamışdı.

17 dekabr 1925-ci ildə Parisdə Sovet Rusiyası ilə bir-birinə saldırmamaq haqqında Pakt, 22 aprel 1926-cı ildə Tehranda İranla tərəfsizlik Paktı imzalamış Türkiyə 5 iyun 1926-cı ildə İngiltərə ilə imzaladığı an... Mosulun İraqın ... qalmasına razılıq ... bunla da İngiltərə ... hətta İtalya ilə ... əri tənzimləmiş ... 1928-ci ildə İtal... ... rkiyə ilə dostluq ... bağlamışdı ki, ... nıstanla bir dost... ... sının yapılması... ... mış və 1930-cu il... ...-Yunanıstan dost... ... ması imzalanmış... ... ildə Ankaranı zi... ... dən Əfqanıstan kralı ... lah Xanla da Türki... ... nıstan dostluq mü... ... bağlanmışdı.

... rk dövrü Türkiyə xa... ... asətinin üçüncü döv... ...-1939-cu illəri əhatə ... u dövrdə Türkiyə ... iqtisadi böhranının

...luq müqaviləsi bağlamasına və ölkədə bir Kommunist Partiyasının yaradılması və fəaliyyət göstərməsinə icazə verdiyinə baxmayaraq incə bir siyasət yürütmüşdür. Lakin Atatürkü və qarşılıqlı olaraq "Kamalizm"in mahiyyətini dərindən anlamayan... və bütün bunları əldə dəsta... ... ri onu kommunistlikdə və hətta ateistlikdə ittiham etmişlər. Halbuki Atatürk hələ sağlığında dəfələrlə bu mövzulara bağlı məsələlərə öz münasibətini açıq şəkildə bildirərək göstərmişdi ki: "Biz nə bolşevikiz, nə də kommunist. Biz nə biri, nə də digəri ola bilməriz. Çünki biz milliyyətpərvər və dinimizə hörmətkarız. Və lisanımızda bu hökumət "Xalq Hökuməti" deyə yad edilir. Bolşeviklərə münasibətimizə gəlincə, biz onlarla bir dost-luq müqaviləsi bağladıq. Başlıca şərtlərdən biri budur ki, ruslar məmləkətimizdə propaqanda və təhrikat yapmayacaqlar. Çünki Sovet təşkilatı ilə bizim təşkilatımız arasında əsaslı ixtilaf vardır". "Kommunizm ilə rus dostluğu arasında bir münasibət varmıdır?" sualına da cavab olaraq bildirmişdi ki:

... savaşa qarşı önləmlər almış, ölümündən sonra Türkiyə Cümhurbaşqanı olan silahdaşı İsmət İnönü Atatürkün xarici siyasətini davam etdirərək Türkiyənin II Dünya müharibəsinə qatılmasına icazə verməmiş, ölkəni bu böyük təhlükədən uzaq qalmağa nail olmuşdu.

Atatürk Türk millətinə ən böyük xidmətlərini yapdıqdan, ona hüzur, nizam-intizam gətirdikdən və ona çalışma həvəsini aşıladıqdan sonra 10 noyabr 1938-ci ildə serroz xəstəliyindən İstanbulda Dolmabaxça Sarayında saat 9, 05 dəqiqədə vəfat etmiş, 21 noyabr 1938-ci ildə törənlə müvəqqəti istirahətgahı olan Ankara Etnoqrafiya Muzeyində dəfn edilmiş, "Anıt Qəbir" yapıldıqdan sonra 10 noyabr 1953-cü ildə cənazəsi yüksək bir törənlə Ankarada "Anıt Qəbir"də əbədi istirahətgahına gömülmüşdü.

göstərmişdi ki: "Türkiyəni bolşeviklərlə müqavilə bağlamağa məcbur edən səbəb Lloyd Corc (Lloyd Corc 1916-cı ilin sonundan 1922-ci ilədək Böyük Britaniya koalisiya hökumətinin baş naziri olmuşdur-A.M.) və Klemanso Jorj Benjamen (Klemanso 1906-1909-cu və 1917-1920-ci illərdə Fransa Nazirlər Şurasının sədri, həmçinin 1917-1920-ci illərdə Fransanın Müdafiə naziri olmuşdur-A.M.) Avropasının qələbə nəşəsi ilə kor olan siyasəti idi. Bu siyasət var ikən Türkiyə Böyük Millət Məclisinin rəhbərlərini bolşeviklərlə anlaşdıqları üçün kimsə ittiham edə bilməz. Bolşevik siyasətinin Türkiyə

oluşdurmağa çalışmaqdadırlar. Bütün bunlar da siyasi çatışmalara səbəb olmuş, Türkiyə toplumunu qarşı-qarşıya gətirmiş, Türk və Türkiyə düşmənlərinin istəklərinə xidmət etmişdir.

Bugünkü Türkiyə Cümhuriyyəti həm tarixdən gələn, həm də içində bulunduğu şərtlərin özəlliklərini Atatürk ideyaları əsasında bir araya gətirərək onu həyata keçirmək məcburiyyətindədir. Xarici qüvvələrin təsiri, siyasi, dini və ideoloji yönlərlə Türk cəmiyyətinin sorunlarını həll etmək, onu ana cizgilərdən, Atatürk ilkələrindən ayırmaq ölkəni və xalqı çıxılmazlıqlara sürükləmək deməkdir. XXI əsr

Atatürk Türk millətinin qəlbində əbədi yaşayacaqdır. Çünki Atatürk dünya Türklərinin XX əsrdə qarantı olan Türkiyə Cümhuriyyətini yaratmış, sönməkdə, əriməkdə olan Türklüyü özünə qaytarmışdır.

Ruhu şad olsun.

... laşma ilə ... tərkibində ... vermiş, bun... və Fransa, ... münasibət... və 30 may ... yada da Tü... müqaviləsi ... bu da Yuna... luq anlaşma... ... na yol açı... də Türkiyə... luq anlaşı... dı. 1928-ci... yarət et... Əmanul... yə-Əfqa... qaviləsi... Atat... rici siya... rü 1930... edir. B... dünya